

Дяченко О.П.

Одеський державний аграрний університет

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У НАПРЯМКУ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ПРОТИДІЇ РОЗВИТКУ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Сформовані на сьогодні засади протидії розвитку тіньової економіки потребують значного вдосконалення для підтримки відповідності державної регулятивної політики в даному напрямку. Зміни на міжнародному рівні вимагають від економіки України відповідних проявів, які б виражалися в імplementації оновлених основоположних засад забезпечення державних механізмів протидії розвитку тіньової економіки, що дозволить вдосконалити рівень реалізації національної політики детінізації за рахунок включення до існуючої стратегії розвитку запропонованих актуальних пропозицій, що базуються на оновлених рекомендаціях FATF.

Ключові слова: імplementація, міжнародні стандарти, тіньова економіка, державне регулювання, корупція.

Постановка проблеми. Проблема регулювання процесів протидії розвитку тіньової економіки актуальна для всіх без винятку країн світу. Більше того, за даними іноземних експертів, у глобальному масштабі це питання має тенденцію до загострення. За оцінками Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), рівень тінізації економіки за останні 5 років зростав щорічно на 6,2%, а загальне економічне зростання становило в середньому 3,5%. Ця негативна тенденція негативно впливає на стратегічні орієнтири довгострокового соціально-економічного розвитку будь-якої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Імplementація міжнародних стандартів у напрямку удосконалення механізму державного регулювання процесів протидії розвитку тіньової економіки досліджувались у наукових працях зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: Шнайдера Ф., Гутмана П., Гришової І.Ю., Наумова О.Б., Стоянової-Коваль С.С., Шабатури Т.С., Галицького О.М., Гнатєвої Т.М., Воротіна В.Є., Мотренка В.Т., Митяй О.В., Кофмана Б.Я., Язлюка Б.О. та інших науковців [1–12].

На сучасному етапі розвитку національної економіки можна констатувати недостатність наукового обґрунтування дослідження процесів імplementації міжнародних стандартів у напрямку удосконалення механізму державного регулювання процесів протидії розвитку тіньової економіки.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз процесів імplementації міжнародних

стандартів у напрямку удосконалення механізму державного регулювання процесів протидії розвитку тіньової економіки та застосування методів боротьби з тінізацією економіки, що мають перспективу застосування в реаліях української національної економіки згідно рекомендацій міжнародних організацій.

Виклад основного матеріалу. FATF визначає обсяги тіньової економіки у високорозвинених країнах на рівні 17% ВВП, у країнах, що розвиваються — 40% ВВП, у країнах з перехідною економікою — більше 20% ВВП. За даними Світового банку, у сфері світової тіньової економіки щорічно виробляється товарів та надається послуг на 8–10 трлн. дол. США [1].

Доходи, одержані не законним шляхом, формують фінансову базу для організованої злочинності й корупції, а також найчастіше є основним джерелом фінансування екстремістських груп, діяльність яких має яскраво виражений транснаціональний характер. Так, за оцінкою Міжнародного валютного фонду, обсяг коштів, що щорічно відмиваються й отримані внаслідок різних злочинів, становить 2–5% світового валового внутрішнього продукту [2].

У сучасних умовах значної актуальності набувають питання формування ефективного державного механізму регулювання процесів протидії розвитку тіньової економіки, який обов'язково повинен передбачати важелі такої міжнародної організації як FATF, як одного із пріоритетних напрямів державної політики в досліджуваній сфері.

Виходячи з вищевикладеного, актуальними, на наш погляд, є завдання для України (в контексті використання важелів FATF), які запропоновані нами у вигляді комплексних завдань.

1. Застосування ризик-орієнтованого підходу до формування державного механізму регулювання процесу протидії розвитку тіньової економіки.

Оскільки система, запропонована FATF, дотримується ризик-орієнтованого підходу, вона сама по собі вже є дієвим механізмом протидії розвитку тіньової економіки, зокрема отриманих від корупційних діянь. Згідно із цією системою оцінка ризику операції не закінчується на етапі ідентифікації фізичної чи юридичної особи, а продовжується й надалі (при визначенні рівня ризику як такого, що дозволяє співробітництво) й полягає у визначенні характеру та змісту операцій, що здійснюються.

Даний підхід дозволяє відповідним фахівцям концентрувати свою увагу на тих суб'єктах, рахунки і операції яких є найбільш схильними до ризиків відмивання грошей і фінансування тероризму, і вимагає проведення оцінки різних типів ризиків (бізнесу, рахунків і операцій).

Впровадження в роботу принципів, розроблених експертами цих міжнародних установ, заснованих на найкращій міжнародній практиці, дадуть змогу суттєво вдосконалити національну систему оцінку ризиків розвитку тіньової економіки і, як наслідок, державні механізми протидії цьому явищу.

2. Встановлення адекватних вимог за порушення законодавства з розвитку тіньового сектору економіки.

Стаття 209 Кримінального кодексу України передбачає покарання у вигляді штрафу від п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк від трьох до п'яти років з конфіскацією грошових коштів та іншого майна, здобутих завідомо злочинним шляхом, або позбавленням волі на строк до трьох років, із конфіскацією грошових коштів та іншого майна, здобутих завідомо злочинним шляхом. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років із конфіскацією грошових коштів та іншого майна, здобутих завідомо злочинним шляхом, та з конфіскацією майна [3].

Відповідно до статті 209-1 умисне неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації про фінансові операції, що відповідно до закону підлягають фінансовому моніторингу,

спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади із спеціальним статусом із питань фінансового моніторингу, якщо такі діяння заподіяли суттєву шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб караються штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

У США покарання за вчинення злочину щодо легалізації (відмивання) злочинних доходів складає від 10 до 20 років позбавлення волі в залежності від особливостей, важкості злочину та обсягу коштів, які було легалізовано.

В Англії аналогічне покарання складає від 5 до 14 років, а в Італії – від 7 до 12 років позбавлення волі без врахування покарання за вчинення предикатного злочину. Саме тому невідповідність покарання за злочин легалізації (відмивання) злочинних доходів обсягу втрат для економіки держави поряд із високим рівнем корупції в органах влади створюють ризики безкарності за вчинення таких злочинів.

3. Створення системи запобігання діяльності фіктивних компаній.

Резонансні повідомлення про викриття фіктивних фірм правоохоронними органами України, Державною фіскальною службою, СБУ, НБУ привертають увагу до проблеми функціонування фіктивних фірм в Україні. Питома вага злочинів, пов'язаних із функціонуванням таких фірм, невелика, проте збитки від їхньої діяльності є значними. Так, за даними ГУБОЗ МВС України, загалом за перші півроку 2014 року призупинено діяльність 34 «конвертаційних центрів» та викрито 207 фіктивних фірм [4].

Функціонування фіктивних фірм полягає в наданні послуг із легалізації (відмивання) злочинних доходів, ухилення від сплати податків, виведення коштів з України до офшорів. Виникнення попиту на послуги фіктивних фірм породжує потребу зниження фіскального навантаження в Україні, проведення податкової амністії та спрощення адміністрування податків з метою оздоровлення конкурентного середовища в Україні й ліквідації причин фіктивного підприємництва.

4. Актуалізація переліку осіб, пов'язаних зі здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції.

Процедура проведення банківських операцій включає обов'язкову автоматичну перевірку в переліку осіб, пов'язаних зі здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції. Цей перелік затверджується Держфінмоніторингом та є гнучким, оскільки санкції з певних осіб, які входять до переліку, можуть зніматись, а також можуть накладатись на інших осіб.

Крім того, з метою ліквідації стимулів функціонування фіктивних фірм в Україні Верховною Радою 25 грудня 2014 року прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей уточнення податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у разі застосування податкового компромісу» за № 63-VIII, який почав діяти з 17 січня 2015 року.

14 жовтня 2014 року Верховна Рада України прийняла в другому читанні та в цілому Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 1702-VII, який набув чинності з 6 лютого 2015 року (далі – Закон №1702).

Закон № 1702 спрямований на забезпечення реалізації положень нових міжнародних стандартів щодо протидії розвитку тіншової економіки та прийнятий на виконання домовленостей із Міжнародним валютним фондом та з урахуванням пропозицій до національного законодавства експертів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (FATF). Законом № 1702 комплексно вдосконалено національне законодавство у сфері фінансового моніторингу.

Аналіз показує, що документ передбачає низку нововведень у роботі системи фінансового моніторингу, як всередині країни, так і в співпраці з міжнародними інституціями по боротьбі з розвитком тіншового сектору.

Вищевикладене свідчить про поступовий рух України в напрямі вироблення ефективної державної політики щодо протидії розвитку тіншової економіки.

З урахуванням значного обсягу законодавчої, нормативно-правової та організаційної роботи, виконаної в даній сфері, подальший розвиток державних механізмів протидії розвитку тіншової економіки має полягати в здійсненні таких заходів:

1) розробка та затвердження Концепції державної політики щодо регулювання процесів

протидії розвитку тіншової економіки, до 2025 року;

2) системне вдосконалення чинного законодавства у сфері протидії розвитку тіншової економіки з метою приведення його у відповідність до Сорока рекомендацій та Восьми спеціальних рекомендацій FATF;

3) забезпечення формування та оприлюднення переліку осіб та організацій, причетних до терористичної діяльності;

4) підвищення якості підготовки фахівців із питань моніторингу фінансових операцій;

5) удосконалення банками стандартів Базельського комітету з питань банківського нагляду «Знай свого клієнта»;

6) залучення неурядових організацій до боротьби з розвитком тіншової економіки з метою опосередкованого впливу на фінансових посередників;

7) активізація налагодження співробітництва в цій сфері з компетентними органами інших країн;

8) удосконалення критеріїв віднесення фінансових операцій до сумнівних;

9) внесення змін до статей 209 та 209-1 Кримінального кодексу України щодо посилення кримінальної відповідальності за скоєння злочинів, передбачених статтями 209 та 209-1 Кримінального кодексу України, шляхом збільшення кількості років ув'язнення за скоєння злочинів легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом.

Крім того, з метою запобігання використанню іноземних інвестицій як засобу відмивання злочинних доходів необхідно задіяти можливості офіційної перевірки іноземних фірм-учасниць аукціонів із залученням іноземних компаній, що спеціалізуються в цій сфері; разом із Національною комісією із цінних паперів і фондового ринку налагодити ефективну систему обліку акціонерів підприємств, що мають стратегічне значення для економіки держави, за допомогою якої можна було б оперативного реагувати на їх можливу незаконну діяльність.

Результати проведеного дослідження дозволили обґрунтувати основні напрями вдосконалення роботи в міжнародному співробітництві державних органів регулювання та нагляду щодо протидії розвитку тіншової економіки, а саме:

– продовження роботи з вивчення, проведення порівняльного аналізу та узагальнення досвіду із запобігання та протидії розвитку тіншової економіки, набутого іноземними державами – членами Групи з розробки фінансових заходів боротьби з

відмиванням грошей (FATF), інших організацій, та забезпечення його практичного використання в межах законодавства України;

– забезпечення на постійній основі участі України в міжнародних заходах щодо протидії розвитку тіньової економіки, що здійснюються під егідою Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), Ради Європи, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, а також у робочих комітетах Егмонтської групи та Євразійської групи;

– інформування зацікавлених міжнародних організацій, зокрема Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), Спеціального комітету експертів Ради Європи з питань взаємної оцінки заходів протидії відмиванню грошей (MONEYVAL) та Управління ООН з наркотиків та злочинності (UNODC), Організації економічного співробітництва і розвитку (OECD), Міжнародного валютного фонду, Світового банку та Європейського банку реконструкції та розвитку про заходи, що вживаються Україною для запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, подолання корупції та боротьби з організованою злочинністю;

– продовження роботи із залучення міжнародної технічної допомоги для здійснення заходів щодо посилення протидії розвитку тіньової економіки, організації проведення робочих зустрічей представників зацікавлених органів виконавчої влади України та держав-членів ЄС для обговорення проблемних питань діяльності, обміну практичним досвідом, узгодження механізму взаємодії;

– продовження роботи, пов'язаної з підготовкою та укладенням міжнародних договорів про співробітництво центральних органів виконавчої влади України з компетентними органами іноземних держав із питань регулювання процесів протидії розвитку тіньової економіки; взаємне визнання і використання переліків терористичних організацій та осіб, пов'язаних із терористичною діяльністю; співробітництво з питань передачі доходів, одержаних злочинним шляхом, конфіскованих на основі рішення суду, враховуючи положення відповідної типової угоди, розробленої в рамках засідання міжнародної

експертної групи під егідою Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC), яке відбулося 26–28 січня 2005 р. у м. Відні (Австрія).

Отже, вивчення й засвоєння міжнародного досвіду необхідні як для вдосконалення державного механізму регулювання процесів протидії розвитку тіньової економіки, так і для побудови в нашій країні ефективно діючої національної системи детінізації, що відповідає національним інтересам України, потребам вітчизняної правоохоронної практики, а також вимогам міжнародних стандартів, запропонованих для виконання нашою країною відповідно до її конвенційних зобов'язань.

Висновки і пропозиції. Тобто результати дослідження дають можливість констатувати, що діяльність України в напрямку імплементації міжнародних стандартів дозволить удосконалити державний механізм регулювання процесів протидії розвитку тіньової економіки як на національному, так і на міжнародному рівнях шляхом: удосконалення механізму регулювання та нагляду за фінансовими посередниками в напрямку додержання ними вимог законодавства з питань запобігання розвитку тіньової економіки; забезпечення прозорості фінансової системи України та здатності протистояти результатам функціонування тіньового сектору економіки; стимулювати надходження інвестицій в національну економіку з боку розвинених країн; забезпечення відповідності національної системи фінансового моніторингу новим світовим стандартам у цій сфері; запобігання можливому застосуванню санкцій із боку міжнародних організацій; реалізація принципу незворотності й послідовності у виконанні Україною своїх міжнародних зобов'язань; забезпечення відповідних умов для зовнішньоекономічної діяльності представників українського бізнесу.

На нашу думку, врахування запропонованих пропозицій сприятиме становленню і розвитку України як демократичної, правової держави, а також забезпеченню захисту її національних інтересів, удосконаленню соціально-економічних відносин та підвищенню позитивного іміджу економіки країни на міжнародному рівні як адекватного учасника системи протидії розвитку тіньової економіки.

Список літератури:

1. Ukraine Has Been Excluded of the FATF “Check List” URL: <http://www.transparentukraine.org/?p=3443>. (дата звернення 20.09.2016).
2. Hart K. Informal Urban Income Opportunities and Urban Employment in Ghana. *Journal of Modern African Studies*. 1973. Vol. 11. P. 61–90.

3. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Закон від 05.04.2001 № 2341-III / Верхован Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. С. 131
4. Київцев О. В. Міжнародно-правове регулювання боротьби з відмиванням «брудних» грошей: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 К., 2003. 189 с.
5. Дяченко О.П. Імплементация зарубіжного досвіду щодо формування антикорупційної політики України. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 17. С. 17.
6. Гришова І.Ю. Економіко-політичні конфлікти на сучасному етапі. Український журнал прикладної економіки. 2016. Том 1. № 2. С. 36-49.
7. Гришова І.Ю., Красноручький О.О. Корупційні ризики та зарубіжна методологія їх оцінки в системі економічної безпеки. Проблеми і перспективи економіки та управління : науковий журнал. 2015. № 4(4). С. 40.
8. Наумов О.Б., Жилияев І.Б., Наумова Л.М. Інституційні детермінанти й стратегічні напрями економічного розвитку національного господарства. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2016. № 5. С. 89.
9. Стоянова-Коваль С.С., Давидюк О.О. Вдосконалення системи класифікації економічних конфліктів. Інноваційний розвиток і транскордонна безпека: економічні, екологічні, правові та соціокультурні аспекти: Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих учених конференції: ЧНТУ (м. Чернігів, 21 грудня 2015 р.). Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. С. 537.
10. Митяй О.В., Хлистун О.А. Науково-методологічні критерії формування механізму досягнення економічної безпеки підприємствами Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск № 2. Грудень 2014 р. Миколаїв. С. 630.
11. Shabatura T., Grishova I, Galitsky A, Stoyanova- Koval S. Financial mechanism of economic security company. The collection includes material reports 3rd International Scientific and Practical Conference „Science and Society” held SCIEURO in London 20-21 March 2013. p. 160–180.
12. Гришова І.Ю., Гнатєва Т.М. Проблеми формування інноваційної системи України. Інноваційна економіка. 2012. № 12. С. 54.

ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ В НАПРАВЛЕНИИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕХАНИЗМА ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРОЦЕССОВ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ РАЗВИТИЯ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКИ В УКРАИНЕ

Сформированные на сегодня принципы противодействия развитию теневой экономики нуждаются в значительном совершенствовании для поддержки соответствия государственной регулятивной политики в данном направлении. Изменения на международном уровне требуют от экономики Украины соответствующих проявлений, которые бы выражались в имплементации обновленных основополагающих принципов обеспечения государственных механизмов противодействия развитию теневой экономики, которая позволит усовершенствовать уровень реализации национальной политики детенизации за счет включения к существующей стратегии развития предложенных актуальных предложений, которые базируются на обновленных рекомендациях FATF.

Ключевые слова: имплементация, международные стандарты, теневая экономика, государственная регуляция, коррупция.

IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL STANDARDS TOWARDS IMPROVING THE MECHANISM OF STATE REGULATION OF PROCESSES OF COUNTERACTION TO THE DEVELOPMENT OF SHADOW ECONOMY IN UKRAINE

Principles of counteraction development of shadow economy are formed for today need considerable perfection for support of accordance of public regulatory policy in this direction. Changes at an international level require from an economy Ukraine of the proper displays, which would be expressed in implementation of the renewed fundamental principles of providing of state mechanisms of counteraction development of shadow economy, which will allow to perfect the level of realization of national policy of shadowing due to including to existent strategy of development of the offered actual suggestions which are based on the renewed recommendations of FATF.

Key words: implementation, international standards, shadow economy, government control, corruption.